

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію Кушнір Тетяни Іванівни «Формування граматичної компетентності учнів 8 – 9 класів у процесі вивчення синтаксису», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 — теорія та методика навчання (українська мова)

Актуальність обраної теми та її зв'язок з напрямками наукових досліджень

Актуальність теми наукового дослідження «Формування граматичної компетентності учнів 8 – 9 класів у процесі вивчення синтаксису» є об'єктивно зумовленою, очевидною і багатоаспектною, що не стільки виявляється, як прогнозується у зв'язках із іншими науковими і навчальними сферами. Граматика — найдавніша наука, основа будь-якої мови, її будова і головний нерв. У процесі розвитку граматики сформувала свої складники: морфеміку, словотвір, морфологію і синтаксис. Побудувавши рівневі поля граматичних одиниць від морфем як елементів граматичних словоформ, а словоформи як елементів логіко-граматичних структур і їх залежностей, — граматики стала необхідною умовою оволодіння всіма видами знання, не тільки лінгвостилістичного (синтаксису і стилістики).

Тому актуальність дослідження формування граматичної компетентності в учнів є безсумнівною, що й довела теоретично дисертантка Кушнір Тетяна Іванівна у вступі і першому розділі «Теоретичні основи методики формування граматичної компетентності учнів 8 – 9 класів у процесі вивчення синтаксису».

Кандидатська дисертація Тетяни Іванівни Кушнір складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

У вступі орієнтовно зазначено, що теоретична база методики процесу формування граматичної компетентності учнів 8 – 9 класів ґрунтувалася на

досвіді і досягненнях педагогіки, лінгвістики, лінгводидактики, психолінгвістики, психології.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій вважаємо високим. Теоретичною основою створення методики формування граматичної компетентності учнів 8 – 9 класів загальноосвітніх навчальних закладів стали уже розроблені в наукових працях (дисертаціях, посібниках, статтях) дотичні до проблеми окремі питання з лінгвістики, лінгводидактики української мови, психолінгвістики, психології, педагогіки, лінгвофілософії. В дисертаційній роботі описано і визначено змістове наповнення понять «граматична компетентність учнів 8 – 9 класів», «мовна компетентність», «мовленнєва компетентність».

З «Висновків» (с. 195 дисертації) випливає, що «Грамматичну компетентність учнів 8 – 9 класів» визначено як важливий складник комунікативної компетентності учнів основної школи»; що це – «комплекс знань учнів про граматичні одиниці, засоби вираження граматичних категорій і граматичних значень; умінь і навичок будувати ефективну мовленнєву поведінку з урахуванням особливостей функціонування граматичних одиниць у текстах різної жанрово-стильової належності, комунікативного досвіду використання їх в усному й писемному мовленні; сформованих цінностей, що виявляються передусім в усвідомленні учнями мови в розвитку особистості».

Успішність формування граматичної компетентності залежить від урахування принципів навчання: загальнодидактичних (науковості, системності, наступності, перспективності, послідовності, наочності, доступності, усвідомлення зв'язку з практикою, мотивації навчання); власне методичних (комунікативний, етнокультурологічний, функційно-стилістичний, когнітивний, вивчення мови в структурній цілісності); методів: традиційних (бесіда, спостереження над мовою, робота з підручником, розповідь учителя, метод вправ); нетрадиційних: дослідницькі, теоретичні,

практичні (незрозуміло, чому вони не традиційні, с. 196), продуктивні, репродуктивні, пошукові, рефлексія; інтралінгвальних: неперервної шкали думок, мозковий штурм, мозкова атака, дискусія з елементами ігрового моделювання; форм організації навчальної діяльності (фронтальна, колективна, робота в групах, індивідуальна); засобів навчання (підручник, посібник, дидактичний матеріал, тексти, словники, вправи, індивідуальні картки).

Все це дисертанткою розроблено, апробовано в експериментально-дослідному навчанні на базі загальноосвітніх навчальних закладів: Український колеж ім. В. О. Сухомлинського (м. Київ), середня загальноосвітня школа №140 (м. Київ), Заставецька загальноосвітня школа I-II ступенів, Старосинявська загальноосвітня школа I-II ступенів (Хмельницька обл.), начальні-виховний комплекс «загальноосвітня школа I-III ступеня – дитячий садок (Волинська обл.). Охоплено експериментальним навчанням 749 учнів 8 – 9 класів. Результати експерименту показали, що запропонована методична формування граматичної компетентності учнів 8 – 9 класів у процесі вивчення синтаксису підвищила рівень сформованості граматичної компетентності на 14, 2%.

Оцінка новизни й достовірності досліджень

Наукова новизна дисертаційного дослідження виразно виявляється у формуванні настановчих концептуальних засад вивчення наукового досвіду попередників: проаналізовано майже всі наукові праці мовознавців, педагогів, психологів, учителів, у яких розглядалися методологічні засади навчання українській мові з акцентами на граматичній основі вивчення української мови.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній вперше обґрунтовано і розроблено методику формування граматичної компетентності учнів 8 – 9 класів у процесі вивчення синтаксису.

У другому розділі: «Теорія й практика роботи над формуванням граматичної компетентності учнів 8 – 9 класів у процесі вивчення синтаксису»

запропоновано методикау діагностування рівнів сформованої граматичної компетентності учнів 8 – 9 класів та описано характеристики рівнів: високий, достатній, середній, низький. Результати констатувального зрізу знань, умінь підтверджують потребу пошуку ефективної методики.

Інноваційне креативне бачення дисертантки проблеми формування в учнів 8 – 9 класів граматичної компетентності в процесі вивчення синтаксису пронизує всі види і форми завдань експериментально-дослідного навчання (с. 142-179). Про це свідчать і Додатки, у яких подані найефективніші з погляду формування граматичної компетентності види робіт, вправ, завдань з методики навчання української мови (с. 231-295).

Практичне значення отриманих результатів

В дисертації на базі великої кількості загальнотеоретичних і спеціальних праць з лінгвофілософії, мовознавства, лінгводидактики, педагогіки, психології, зокрема психолінгвістики, визначено теоретичну сутність граматичної компетентності. На власному педагогічному досвіді, на педагогічній спадщині відомих науковців, філологів, педагогів, учителів дисертантка запропонувала методичну систему формування граматичної компетентності в учнів 8 – 9 класів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі вивчення синтаксису української мови. У ній витлумачено поняття «граматична компетентність учнів 8 – 9 класів», обґрунтовано лінгводидактичні засади, критерії та рівні сформованості граматичної компетентності, доведено доцільність використання певних методів, видів, форм, прийомів, вправ з синтаксису української мови в процесі формування граматичної компетентності. Запропонована концепція апробована в процесі експериментально-дослідного навчання у п'яти загальноосвітніх навчальних закладах і схвалена за одержаними результатами.

Отже, це дає підстави вважати, що така методика має і теоретичне, і практичне значення для навчання української мови.

Дискусійні положення і зауваження

Обґрунтовуючи актуальність дослідження, дисертантка правильно називає державні документи. «Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.), «Державний стандарт базової й повної загальної середньої освіти». Ці документи справді відкрили перспективи і орієнтири педагогічній науці та всьому вчителюству. Але тоді в них ще не «відображено ті зміни, що відбувалися за останні десятиліття в освіті України», як написала дисертантка. Ці зміни, що нині відбуваються, тоді тільки програмували у законах. Тим паче ті зміни, що «відбувалися в останні десятиліття в освіті України» не можна відобразити в «Загальноєвропейських рекомендаціях». Вони є українськими, а не західноєвропейськими. І дисертантка їх точно номінувала: посилено практичний аспект навчання мови, визначено вимоги до ключових і предметних компетентностей, удосконалено методику.

Дисертація написана гарною науковою українською мовою. Дуже рідко, але трапляються вислови, що потребують пильнішої уваги.

На наш погляд, у контекстах «за допомогою принципу свідомості...»; «свідомість учіння передбачає...» доречніше було б користуватися словом «усвідомлення» (с. 62).

Ряд розумових операцій у реченні: «Щоб свідомо засвоювати розумові операції аналізу, конкретизації, порівняння, зіставлення, протиставлення тощо, оскільки міцне засвоєння синтаксичного матеріалу забезпечується їхньою пізнавальною діяльністю» (с. 62). Без слів «синтезу» і «узагальнення» важко зібрати до купи думки.

Слід уточнити речення «Добір лінгвістичного матеріалу для учителів-філологів необхідно здійснювати з урахуванням сучасного стану розвитку синтаксису...» (с. 75). Отже, ними бажано поповнити ряд розумових операцій.

Потребує уваги дисертантки і наступне речення: «Грамотична компетентність – це вміння ... правильно використовувати і погоджувати часи... знання того, як влаштовані речення» (с. 74).

Загальний висновок.

Кандидатська дисертація Кушнір Тетяни Іванівни “Формування граматичної компетентності учнів 8-9 класів у процесі вивчення синтаксису” є оригінальним, структурно завершеним, самостійним, цілісним, експериментально апробованим дослідженням актуальної проблеми шкільного навчання української мови. За рівнем наукової новизни та практичним значенням дисертація відповідає вимогам “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, а розроблені в ній теоретичні концептуальні положення й отримані результати можна кваліфікувати як вагомий внесок у розвиток теорії та методики навчання української мови. Кушнір Тетяна Іванівна заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 — теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент:

дійсний член НАПН України,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри стилістики української мови
Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова

Підпис Л.І. Мацько
засвіжую стечів/С. Стущенко

